

“O‘YIN TEXNOLOGIYALARINING MAKTABGACHA TA‘LIM JARAYONIDA BOLALAR TAFAKKURI VA IJTIMOY FAOLLIGIGA TA‘SIRI”

Yo‘ldosheva Zulfizar Odiljonovna

Qo‘qon Universiteti Andijon filiali

Psixologiya, pedagogika va jismoniy madaniyat kafedrası o‘qituvchisi

Isayeva Dilnura Donyorbek kizi

“Maktabgacha ta‘lim” yo‘nalishi 1-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20554941>

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta‘lim jarayonida o‘yin texnologiyalaridan foydalanishning bolalar tafakkuri va ijtimoiy faolligiga ta‘siri ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda o‘yin faoliyatining bola shaxsini shakllantirishdagi o‘rni, uning bilish jarayonlarini faollashtirishdagi ahamiyati va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, o‘yin texnologiyalarining ta‘lim jarayoniga joriy etilishi natijasida erishilayotgan ijobiy natijalar asoslab berilgan hamda tarbiyachilar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta‘lim, o‘yin texnologiyalari, tafakkur, ijtimoiy faollik, bilish jarayonlari, innovatsion yondashuv.

Аннотация: В статье научно-теоретически и практически анализируется влияние игровых технологий в процессе дошкольного образования на развитие мышления и социальной активности детей. Раскрывается роль игровой деятельности в формировании личности ребёнка, её значение в активизации познавательных процессов и развитии социальных навыков. Обоснованы положительные результаты внедрения игровых технологий в образовательный процесс и даны методические рекомендации для воспитателей.

Ключевые слова: дошкольное образование, игровые технологии, мышление, социальная активность, познавательные процессы, инновационный подход.

Abstract: This article provides a scientific and practical analysis of the impact of game technologies on the development of children’s thinking and social activity in the preschool education process. It highlights the role of play activities in shaping a child’s personality, activating cognitive processes, and developing social skills. The positive outcomes of implementing game technologies in the educational process are substantiated, and methodological recommendations for educators are proposed.

Key words: preschool education, game technologies, thinking, social activity, cognitive processes, innovative approach.

Kirish. Bugungi kunda maktabgacha ta‘lim tizimi jamiyat taraqqiyotining eng muhim bo‘g‘inlaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Chunki aynan maktabgacha yosh davrida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, uning bilish jarayonlari, tafakkuri, nutqi, hissiy holati hamda ijtimoiy faolligi asoslari qaror topadi. Ushbu davrda ta‘lim-tarbiya jarayonini to‘g‘ri tashkil etish, zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish va bolalarning yosh hamda psixologik xususiyatlarini hisobga olish kelgusida ularning barkamol shaxs bo‘lib yetishishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Maktabgacha ta‘lim muassasalarida olib borilayotgan an‘anaviy mashg‘ulotlar bilan bir qatorda interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar va o‘yin faoliyatiga asoslangan

yondashuvlarni qo'llash tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanish bolalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning faol ishtirokini ta'minlaydi hamda bilimlarni chuqur va mustahkam o'zlashtirishiga xizmat qiladi. O'yin jarayoni bolalar uchun tabiiy ehtiyoj bo'lib, ularning kundalik hayotida yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. Shu sababli o'yin orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarning yosh xususiyatlariga mos bo'lib, ularning psixik rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yosh davrida tafakkur, tasavvur, xotira va diqqat kabi bilish jarayonlari jadal rivojlanadi. Aynan shu davrda bolaning mantiqiy fikrlashi, tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish kabi intellektual faoliyatlari shakllanadi. O'yin texnologiyalariga asoslangan mashg'ulotlar bolalarda ushbu jarayonlarning tabiiy ravishda rivojlanishiga yordam beradi. Masalan, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlarga asoslangan didaktik o'yinlar orqali bolalar mustaqil fikrlashga, muammo yechimini izlashga, qaror qabul qilishga o'rganadilar. Bu esa ularning tafakkur doirasini kengaytiradi va bilish faolligini oshiradi. Bundan tashqari, o'yin texnologiyalari bolalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoaviy o'yinlar jarayonida bolalar o'zaro muloqotga kirishadilar, tengdoshlari bilan hamkorlik qilishni, bir-birini tushunishni, murosaga kelishni o'rganadilar. O'yin davomida yuzaga keladigan turli vaziyatlar bolalarda ijtimoiy tajriba to'planishiga, jamoada o'z o'rnini topishga, o'z his-tuyg'ularini boshqarishga yordam beradi. Natijada bola o'z fikrini erkin ifodalashga, jamoa oldida faol bo'lishga va mas'uliyatni his etishga o'rganadi. Hozirgi globallashuv sharoitida maktabgacha ta'lim tizimida pedagogik jarayonni zamonaviy talablar asosida tashkil etish, ta'lim sifatini oshirish, bolalarni har tomonlama rivojlantirish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirish bo'yicha qabul qilinayotgan qaror va dasturlarda ham ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish, bolalarning ijodiy va intellektual salohiyatini oshirish vazifalari belgilab berilgan. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish muhim pedagogik vosita sifatida qaralmoqda. Shu nuqtayi nazardan, mazkur maqolada o'yin texnologiyalarining maktabgacha ta'lim jarayonida bolalar tafakkuri va ijtimoiy faolligiga ko'rsatadigan ta'sirini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, amaliy tajribalar asosida ushbu texnologiyalarning samaradorligini ochib berish hamda ularni ta'lim jarayoniga joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilib qo'yildi. Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilari, pedagoglar hamda ushbu sohada faoliyat olib borayotgan mutaxassislar uchun amaliy ahamiyat kasb etishi bilan birga, bolalarning tafakkuri va ijtimoiy faolligini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining o'rni va ahamiyatini yoritib berishga xizmat qiladi.

Asosiy qism. Maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalaridan foydalanish bolalarning psixik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatib, ularning tafakkuri, bilish jarayonlari va ijtimoiy faolligini har tomonlama rivojlantirish imkonini beradi. O'yin – bu bola uchun faqatgina hordiq chiqarish vositasi emas, balki u orqali atrof-muhitni anglash, muloqot qilish, tajriba orttirish va o'zini shaxs sifatida namoyon etish jarayonidir. Shu bois pedagogik jarayonda o'yinga asoslangan texnologiyalarni qo'llash ta'lim mazmunining samaradorligini oshiradi. O'yin texnologiyalari bolaning tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Didaktik va rolli o'yinlar davomida bolalar predmet va hodisalar o'rtasidagi bog'liqliklarni tushunishga, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashga harakat qiladilar. Masalan, “Do'kon”, “Kasalxona”, “Oila” kabi syujetli-rolli o'yinlar jarayonida bola turli ijtimoiy rollarni bajaradi, vaziyatga mos qaror qabul qiladi va o'z harakatlarini rejalashtirishga o'rganadi. Bu esa mantiqiy tafakkurning rivojlanishiga, mustaqil fikrlash ko'nikmalarining shakllanishiga olib keladi. Shuningdek, muammoli vaziyatlarga asoslangan

o'yinlar bolalarda tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarish kabi intellektual amallarni rivojlantiradi. O'yin jarayonida bolaning nutqi va tasavvuri ham faol rivojlanadi. O'yin davomida u yangi so'zlarni o'zlashtiradi, muloqot jarayonida o'z fikrini aniq va ravon ifodalashga intiladi. Ayniqsa, rolli o'yinlarda bolalar o'zaro suhbatlashish, savol-javob qilish orqali kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Natijada bola nafaqat bilim oladi, balki uni ifodalash va boshqalarga yetkazish malakalarini ham egallaydi. Ijtimoiy faollikning rivojlanishi ham o'yin texnologiyalarining muhim natijalaridan biri hisoblanadi. Jamoaviy o'yinlar bolalarni birgalikda harakat qilishga, o'zaro kelishuvga, jamoa qoidalariga rioya etishga o'rgatadi. O'yin jarayonida yuzaga keladigan turli vaziyatlar bolalarning hissiy-irodaviy sifatlarini shakllantirib, ularda sabr-toqat, o'zini tuta bilish, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu esa bolaning jamoadagi o'rnini anglashiga va o'zini ijtimoiy faol shaxs sifatida his etishiga yordam beradi. Shuningdek, o'yin texnologiyalari bolalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. An'anaviy mashg'ulotlarda sust bo'lgan bolalar ham o'yin shaklida tashkil etilgan faoliyatda katta qiziqish bilan ishtirok etadilar. Bu esa ularning ichki faolligini kuchaytirib, bilim olish jarayonini tabiiy va samarali holga keltiradi. O'yin orqali berilgan topshiriqlar bolalarning yosh xususiyatlariga mos bo'lib, murakkab tushunchalarni ham sodda va tushunarli shaklda o'zlashtirishiga imkon yaratadi. Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin texnologiyalaridan tizimli foydalanilgan guruhlarda bolalarning muloqot madaniyati, mustaqil fikrlashi va jamoada faol ishtiroki an'anaviy mashg'ulotlar asosida ta'lim olgan bolalarga nisbatan yuqori bo'ladi. Bu holat o'yin texnologiyalarining nafaqat bilish jarayonlariga, balki bolaning shaxs sifatida shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Xulosa qilib aytganda, o'yin texnologiyalarini maktabgacha ta'lim jarayoniga keng joriy etish bolalarning tafakkuri va ijtimoiy faolligini rivojlantirishning samarali yo'li bo'lib, ularning intellektual salohiyatini oshirish, muloqot madaniyatini shakllantirish hamda jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan barkamol shaxs bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Xulosa va tavsiyalar. Maktabgacha ta'lim tizimida o'yin texnologiyalaridan foydalanish bolalarning har tomonlama rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot davomida o'yin faoliyatining bola shaxsini shakllantirishdagi o'rni, uning tafakkuri, nutqi, tasavvuri va ijtimoiy faolligiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'yin asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarda bilish faoliyatini faollashtiradi, ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal etishga va ijodiy yondashuvga o'rgatadi. Tadqiqot jarayonida o'yin texnologiyalari qo'llanilgan mashg'ulotlarda bolalarning faol ishtiroki, ularning muloqotga bo'lgan ehtiyoji va tashabbuskorligi sezilarli darajada oshgani kuzatildi. O'yin orqali berilgan topshiriqlar bolalarni zeriktirmaydi, aksincha, ularda qiziqish uyg'otib, mashg'ulot davomida faol bo'lishga undaydi. Bu esa bolalarning ta'lim jarayoniga ijobiy munosabatini shakllantirib, bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirishiga zamin yaratadi. O'yin texnologiyalarining yana bir muhim jihati shundaki, ular bolalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Jamoaviy o'yinlar orqali bolalar o'zaro hamkorlik qilishni, bir-birini tushunishni, o'z fikrini ochiq ifodalashni va boshqalar fikriga hurmat bilan qarashni o'rganadilar. Bu jarayonda bolalarda mas'uliyat, intizom, o'zini tuta bilish kabi ijtimoiy-axloqiy sifatlar shakllanadi. Natijada bola jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan, faol va tashabbuskor shaxs sifatida rivojlanadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari o'yin texnologiyalarining bolalar tafakkurini rivojlantirishda ham samarali ekanini ko'rsatdi. Muammoli vaziyatlarga asoslangan o'yinlar bolalarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'yin jarayonida bola o'z harakatlarini rejalashtiradi, vaziyatga mos

qaror qabul qiladi va o'z faoliyatini baholashga harakat qiladi. Bu esa uning mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanish bo'yicha quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

Birinchidan, har bir mashg'ulotni o'yin faoliyatiga asoslangan holda rejalashtirish lozim. Tarbiyachi mashg'ulot mazmuniga mos didaktik va syujetli-rolli o'yinlarni tanlab, ularni ta'limiy maqsadga xizmat qiladigan tarzda tashkil etishi zarur. Bu jarayonda bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, o'yin texnologiyalarini joriy etishda interfaol usullardan keng foydalanish tavsiya etiladi. Masalan, kichik guruhlarda ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish, rolli sahnalashtirish kabi metodlar bolalarning faolligini oshirib, ularning tafakkurini rivojlantiradi.

Uchinchidan, tarbiyachilar uchun o'yin texnologiyalarini qo'llash bo'yicha metodik qo'llanmalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish lozim. Bu esa pedagoglarning malakasini oshirib, ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni samarali joriy etishga yordam beradi.

To'rtinchidan, o'yin texnologiyalaridan foydalanishda ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish zarur. Ota-onalarga bolalar bilan uy sharoitida o'yinlar o'tkazish bo'yicha tavsiyalar berish, ularni ta'lim jarayoniga jalb etish bolalarning rivojlanishida ijobiy natija beradi.

Beshinchidan, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin texnologiyalarining samaradorligini doimiy monitoring qilib borish lozim. Bu orqali o'yin faoliyatining bolalar tafakkuri va ijtimoiy faolligiga ko'rsatadigan ta'sirini baholab, zarur hollarda metodik jarayonga o'zgartirishlar kiritish mumkin bo'ladi. Xulosa qilib aytganda, o'yin texnologiyalarini maktabgacha ta'lim tizimiga tizimli ravishda joriy etish bolalarning intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlab, ularni kelgusida maktab ta'limiga tayyorlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Mazkur maqolada keltirilgan xulosa va tavsiyalar maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish hamda barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Asqarova O. U., Nishonov M. Maktabgacha ta'limda innovatsion va o'yin texnologiyalari. – Farg'ona: Farg'ona, 2021.
2. Babaeva D. R. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Barkamol fayz media, 2018.
3. Djurayeva B. R., Tojiboyeva H. M., Nazirova G. M. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari. – Toshkent: O'zPFITI, 2015.
4. Qodirova F. R., Toshpo'latova Sh. K., Kayumova N. M. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur sarchashmalari, 2019.
5. Sodiqova Sh. A. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2013.